

SBORNÍK PRACÍ FILOSOFICKÉ FAKULTY BRNĚNSKÉ UNIVERSITY
STUDIA MINORA FACULTATIS PHILOSOPHICAE UNIVERSITATIS BRUNENSIS
A 19, 1971

LADISLAV HEJČ

K VÝZNAMOVÉ KONFRONTACI PŘEDLOŽEK S (SE) A C (CO)

Tyto předložky patří k nejužívanějším slovům a předložkám v češtině i v ruštině, neboť zaujímají shodně 8. místo v tabulce frekvence slov a 3. místo v tabulce frekvence předložek.¹⁾ Společným východiskem obou předložek je praslovanská podoba **sz/n/*, která se v dnešních slovanských jazycích dosti výrazně diferencovala jak různou vokalizací, event. reduplikací, tak i splynutím s předložkou z */ze/ /z *jъz/*, zejména v řeči mluvené.²⁾ V obou jazycích se tyto předložky pojí se třemi pády: nejčastěji s instrumentálem, daleko méně s genitivem a celkem ojedinele s akusativem jména. V následující tabulce je možno porovnat zastoupení obou předložek v jednotlivých pádových rekcích a hlavních jejich významech.³⁾

Pád	Určení	s (se)		c (co)	
		počet	%	počet	%
7. pád	způsobu a prův. okolností	229	22,9	212	21,2
	společnosti	198	19,8	192	19,2
	jakosti a obsahu	139	13,9	79	7,9
	zřetele	65	6,5	39	3,9
	nástroje a prostředku	15	1,5	7	0,7
	času	3	0,3	9	0,9
	příčiny a podmínky	3	0,3	4	0,4
	účelu	2	0,2	4	0,4
	předmětová	332	33,2	230	23,0
2. pád	místa	11	1,1	141	14,1
	času	—	—	49	4,9
	příčiny	—	—	8	0,8
	způsobu	—	—	4	0,4
	předmětová	—	—	9	0,9
4. pád	míry	3	0,3	13	1,3
	celkem	1 000	100 %	1 000	100 %

¹⁾ Viz: J. Jelínek a kol., *Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce*, Praha 1961, s. 101; Э. А. Штейнфельдт, *Частотный словарь современного русского языка*, Таллин 1963, с. 316.

²⁾ Srov. S. Herodes, *Staroslověnské předložky*, strojopis kand. disertace, Brno 1962, s. 122.

³⁾ Tato tabulka vznikla roztríděním 1 000 dokladů obou předložek získaných excerpcí české a ruské soudobé beletrie.

I. Předložky *s /se/* a *c /co/* s instrumentálem jména

Tyto předložkové pády jsou v obou jazycích daleko nejméně frekventovanější. Podle údajů předcházející tabulky tvoří v češtině 98,6 % celkové frekvence výskytu předložky *s /se/*, v ruštině 77,6 %. Nižší procento výskytu v ruštině je způsobeno vyšším procentem výskytu předložky *c /co/* s genitivem jména. Základním významem předložek *s /se/* a *c /co/* s instrumentálem jména je vyjádření sociativnosti, součinnosti, společné účasti na ději či stavu. Asi ze dvou třetin mají oba předložkové pády funkci adverbialní, z jedné třetiny funkci předmětovou. Uvedeme nyní podrobnější rozpracování jednotlivých adverbialních určení a vazeb předmětových.

1. Určení společnosti

Jde o vlastní sociativní určení, kde předložkové pády označují společnost, vespolnost, doprovod, společnou účast na ději vyjádřeném zejména slovesy pohybu, ale i jinými. Obě předložky tu znamenají „společně s kým“. Srov. /jít/ s přítelem, se známými — /идти/ с другом, со знакомыми; /pracovat/ s otcem, s přáteli — /работать/ с отцом, с друзьями; /žít, bydlet/ s matkou, s rodiči — /жить/ с матерью, с родителями; /hrát si/ s dětmi — /играть/ с детьми apod.

Dále sem lze zařadit i souřadná spojení jmen stejného sémantického druhu označující osoby, zvířata nebo věci, v nichž můžeme předložky *s /se/* a *c /co/* nahradit spojkami *a* nebo *i*. Srov. otec se synem — отец с сыном; matka s dcerou — мать с дочерью; kočka s myší — кошка с мышкой; nůž s vidličkou — нож с вилок; čaj s mlékem — чай с молоком aj.

Poznámka: Je-li řídicí člen tohoto spojení vyjádřen v češtině osobním zájmenem, pak v ruštině je toto zájmeno obvykle v plurálu. Srov. já s bratrem — мы с братом; ty s otcem — ты с отцом apod. Srovnej též ruské: ваша с отцом обязанность — повинност твое а отцова; в этом наша с ним вина — je to jeho а мое вина aj.

2. Určení způsobu a průvodních okolností

V tomto určení jsou oba předložkové pády zastoupeny nejhojněji. Vyjadřují modální sociativ blízký vlastnímu sociativu. Shodně v obou jazycích se v tomto významu spojují předložky *s /se/* a *c /co/* s instrumentálem těchto jmen:

a) Abstraktních substantiv označujících především city a duševní stavy, řidčeji jinou kvalitu. Srov. /dělat něco/ s radostí, s ochotou, s láskou — /делать что-н./ с радостью, с удовольствием, с любовью; /jít/ s chutí, s odroem, se strachem — /есть/ с аппетитом, с отвращением, со страхом; /vzpomínat/ s úsměvem, s lítostí, s nenávisí — /вспоминать/ с улыбкой, с сожалением, с ненавистью apod.

Poznámka: Mnohá spojení předložek *s /se/*, *c /co/* s abstraktními jmény můžeme nahradit příslušnými adverbii utvořenými od téhož slovního základu: s ochotou — охотно, с любезностью — любезно apod. K této ekvivalenci dochází i mezi oběma jazyky, takže si oba předložkové pády někdy neodpovídají. Srov. /ждать/ с нетерпением — нетерпелив; /сдерживать что/ с трудом — стѣж; /ударить/ с силой — силнѣ apod.

b) Konkrétních substantiv označujících buď části těla nebo různé předměty, zpravidla ve spojení s přívlastkem. Srov. /chodit/ s holou hlavou, s otevřenýma očima, s prázdnýma rukama — /ходить/ с непокрытой головой, с открытыми глазами, с пустыми руками; /jít/ s holí, s kloboukem v ruce — /идти/ с палкой, со шляпой в руке apod. Sem řadíme i spojení atributivní, kde předložkový pád vyjadřuje nestálý, dočasný průvodní příznak řídicího substantiva, většinou názvu osoby. Srov. muž s dýmku — мужчина с трубкой; vojáci se zbraněmi — солдаты с ружьями; žena s uzlíčkem v ruce — женщина с узелком в руке apod.

3. Určení jakosti a obsahu

Jde o určení atributivně adverbialní. Předložkový pád tu závisí na řídicím substantivu, zpravidla konkrétním a nedějovém, a vyjadřuje tyto vztahy:

a) Vnitřní nebo vnější charakteristiku osoby, event. zvířete, např. duševní kvalitu, schopnost, stálý vnější příznak apod. Závislé slovo je zde zpravidla rozvito obligatorním adjektivem nebo zájmenem. Srov. /člověk/ s takovým charakterem, s dobrým srdcem — /человек/ с таким характером, с добрым сердцем; /děvče/ s vysokoškolským vzděláním, s takovými znalostmi — /девушка/ с высшим образованием, с такими знаниями; /chlapec/ s modrýma očima — /мальчик/ с голубыми глазами; /dívka/ s soránku — /девушка/ с косами; /kůň/ s bujnou hřívou — /лошадь/ с буйной гривой apod.

b) Součást nebo obsah nějakého předmětu vyjádřeného řídicím jménem. Srov. /byt/ se vším příslušenstvím — /квартира/ со всеми удобствами; /hodinky/ s řetízem — /часы/ с цепочкой; /knížka/ s obrázkem — /книга/ с картинками; /pirožky/ s masem — /пирожки/ с мясом; /pytel/ s moukou — /мешок/ с мукой; /vědro/ s vodou — /ведро/ с водой apod.

4. Určení času

Ve významu časového sociativu se obě předložky shodně spojují s instrumentálem jmen označujících zahájení nebo rozvíjení, řídčeji přerušení nebo ukončení časového období nebo jiného jevu spjatého s časem, vyjádřeného genitivním přívlastkem. Tato spojení vyjadřují časové období souběžné s nějakým dějem nebo jevem /na otázku *kdy?*/. Mají tedy i silný odstín určení průvodních okolností. Srov. s příchodem jara /léta, zimu/ — с приходом весны /лета, зимы/; s nástupem dne /nocí, večera/ — с началом дня /ночи, вечера/; s nástupem tepla /mrazů/ — с наступлением тепла /холодов/; /vstávat/ s východem slunce, s prvními paprsky slunce — /вставать/ с восходом солнца, с первыми лучами солнца; s rozvojem kapitalismu — с развитием капитализма; s přerušením /ukončením/ války — с прекращением /окончанием/ войны apod. Srovnej též frazeologické: /vstávat/ se slepicemi /tj. časné ráno/ — /вставать/ с петухами, с курами. Čeština tu však dává často přednost lokálu s předložkou *po* nebo vedlejší větě časové.

V ruštině mají tento časový význam i spojení předložky *c* /co/ s instrumentálem jmen označujících části dne podle polohy slunce nebo roční dobu. V češtině tu však máme zpravidla jinou vazbu. Srov. с рассветом, с зарей — за svítání; с закатом, с темнотой — за сумраком; с весной, с осенью — з jara /s jarem/, на podzim /s podzimem/ apod.

Poznámka. Spojení ruské předložky *с* /*со*/ s instrumentálem časových jednotek, zpravidla se zájmenným přívlástkem *каждый*, má význam časové posloupnosti. Do češtiny se překládají buď prostým akusativem nebo instrumentálem. Srov. *С каждой минутой /большому становилось хуже/ — každou minutu . . . ; с каждым годом /жизнь становится лучше/ — každým rokem . . .* Srov. též ustálená spojení: *со временем, с течением времени — časem, občas apod.*

5. Určení zřetele

V tomto určení následují oba předložkové pády nejčastěji po slovesech *бýt, stát se, дít se, přihodit se* — *быть, случиться, происходить, сделаться* aj. a dále po některých abstraktních substantivech příliš obecného významu, jež si vyžadují dalšího vymezení. Mnohdy se tu naskýtá i možnost pojetí předmětového. Srov. */Со je/ s tebou? — /Что с тобой? /Со se stalo/ s těmi lidmi? — /Что случилось/ с теми людьми? /трапéní/ s chlapcem — /возня/ с мальчиком; /зáležitost/ s dopisem — /дело/ с письмом apod.*

Jsou však i četné případy neshodné, a to jak v plánu česko-ruském, tak i rusko-českém. Mnohá tato spojení mají spíše charakter frazeologický. Srov. *myslet to s kým dobře — желать кому добра; nejde mu to s učením — учеба ему не дается; бýt nemocen se žaludkem — болеть желудком; бýt hotov s čím — закончить что; spokojen s čím — доволен чем; ласков, строг, груб, свиреп с кем — ласковый, прísный, hrubý, sveřepý na koho, ke komu; pozdravit koho-n. с чем — blahopřát komu k čemu apod.*

6. Určení nástroje a prostředku

V tomto určení si oba předložkové pády odpovídají jen zřídka, neboť v češtině zde dnes převládá většinou prostý instrumentál nebo jiné vazby. Srov. */hledat co/ se psy — /искать что-н./ с собаками; /jezdit/ s traktorem — /ездить/ с трактором; /skákat/ s padákem — /прыгать/ с парашютом; /pracovat/ s kosou — /работать/ с косой aj. Avšak! /отправить/ с посыльным — /poslat/ по послу; /приехать/ с ранним поездом — /приjet/ ranním vlakem; /вылететь/ с первым самолетом — /odletět/ rvním letadlem; /стирать/ с мылом — /прát/ мýдлем apod. Též v plánu česko-ruském. Srov. /jezdit/ s kravami — /ездить/ на коровах; /hrát si/ s míčem — /играть/ в мяч apod.*

7. Určení účelu

V účelovém určení jde o spojení obou předložek s instrumentálem abstraktních i konkrétních jmen, následujících po slovesech pohybu. Srov. */přijít/ se žádostí, se zprávou /tj. abyчom o něco požádali, o něčem informovali/ — /прийти/ с заявлением, с докладом; /jít k lékaři/ se zubem, s očima /tj. za účelem opravy zubu, léčení očí/ — /пойти к врачу/ с больным зубом, с глазами. Podobně: (obrátit se na koho/ s prosbou, s dotazem — /обратиться к кому-н./ с просьбой, с запросом; /jít na poštu/ s dopisem, s balíkem — /идти на почту/ с письмом, с пакетом; /jít do dílny/ s botami, se šaty — /пойти в мастерскую/ с ботинками, с одеждой apod.*

8. Určení příčiny a podmínky

Patří sem předložkové pády typu „s takovým talentem, s vašimi schopnostmi /se neztratíte/ [„protože máte“ i „jestliže máte“] — с таким талантом, с вашими способностями /не пропадете/“ apod.

Ve spojeních typu „nespat se zubem, s nohou (= protože mě bolí zub, noha), ležet v nemocnici s rukou, s tyfem (= protože mám zlomenou ruku, tyfus)“ apod. jde o jasně příčinný význam. Do ruštiny se překládají jinou příčinnou předložkou: не спать из-за зуба, из-за ноги apod.

Podmínkový význam mají spojení obou předložek se slovy „dovolení, souhlas, schválení“ apod. Ruská předložka c /co/ se však zde pojí s genitivem jména. Srov. /jet někam/ s dovolením, se schválením, se souhlasem koho — /ехать куда-н./ с разрешения, с позволения, с согласия кого apod.

9. Vazby předmětové

V tomto významu představují oba předložkové pády asi třetinu všech případů svého výskytu s instrumentálem jména: s /se/ — 33,6 %, c /co/ — 29,6 %. Východiskem předmětové funkce obou předložek je jejich adverbialní význam sociativnosti, společenství. Obě předložky s instrumentálem jména jsou rekcí sloves s obecným významem vzájemného styku nebo vztahu přátelského i nepřátelského, řídčeji sloves označujících usilovnou tělesnou či duševní činnost. V převážné většině případů se tyto předmětové předložkové pády v obou jazycích shodují. Zařazujeme sem slovesa označující tyto sémantické okruhy:

a) *Rozhovor, spolupráci:*

Srov. mluvit, hovořit, rozmlouvat, bavit se, povídat si, besedovat, šeptat si s kým — говорить, разговаривать, толковать, беседовать, шептаться с кем; tančit, koketovat, žertovat, zahrávat si, potěšit se s kým — танцевать, кокетничать, шутить, шалить, порадоваться с кем; radit se, konzultovat se, spolupracovat, rozdělit se, vyjednávat, obchodovat s kým — советоваться, совещаться, консультироваться, сотрудничать, разделить, вести переговоры, торговать с кем; vykat si, zasnoubit se s kým — быть на „вы“, обручиться с кем aj. Avšak! oženit se s kým — жениться на ком; mazlit se s kým — ласкать кого aj.

b) *Setkání, seznámení, rozloučení:*

Srov. setkat se, sejít se, shledat se, uvidět se s kým — встретиться, свидаться, увидеться, переглянуться с кем; přivítat se, pozdravit se s kým — поздороваться, раскланяться с кем; seznámit se, znát se, sprátelit se, sbratřit se, sblížit se s kým — познакомиться, быть знаком, подружиться, сбратятся, сблизиться с кем; rozloučit se, rozejít se, rozvést se, skoncovat s kým — попрощаться, расстаться, разлучиться, разойтись, развестись, покончить, порвать с кем aj. Též v nereflexivním tvaru některých sloves: seznámit, sblížit, rozloučit koho s kým — познакомиться, сблизить, разлучить кого с кем apod.

c) *Styk, spojení, souvislost, míšení:*

Srov. stýkat se, přijít do styku, dopisovat si s kým — общаться, столкнуться, соприкоснуться, переписываться с кем; spojít se, splynout, sjednotit

se, uzavřít sňatek s kým — соединиться, объединиться, совместиться, связаться, снестись, слиться, расписаться, зарегистрироваться с кем; souviset, sousedit, hraničit s čím — находиться в связи, соседить, граничить с чем; mísit se, křížit se, protínat se, střídat se s čím — смешиваться, скрещиваться, пересекаться, чередоваться, перемежаться с чем; spojit, střídat, smíchat co s čím — соединить, сочетать, связать, чередовать, смешать что с чем; plést si koho, co s kým, s čím — путать кого, что с кем, с чем apod. Též adjektiva a adverbia: sousední, sousedící, přílehlý, společný s čím — соседний, пограничный, смежный, общий с чем; рядом с чем — vedle čeho aj.

d) Shodu, souhlas, smír:

Srov. shodnout se, dohodnout se, domluvit se, dorozumět se, být zajedno, vyjít, rozdělit se s kým — договориться, сговориться, списаться, объяснить-ся, быть заодно, сладить, поделиться с кем; souhlasit, shodovat se, ztotožnit se s kým, s čím — согласиться, совпадать, отождествиться с кем, с чем; smířit se, snést se, srovnat se, vyrovnat se, počítat s kým, s čím — примириться, смириться, поладить, ужиться, расплатиться, рассчитаться, считаться с кем, с чем; uvést v soulad, vyrovnat, smířit koho, co s kým, s čím — согласовать, сообразовать, соразмерить, мирить кого, что с кем, с чем aj.

Podobně i některá adjektiva a příslovce. Srov. shodný, souhlasný, solidární, stejný, totožný s čím — согласный, сходный, сообразный, соразмерный, солидарный, однородный, тождественный с чем; v souhlase, na stejné úrovni s čím — согласно, сообразно, в соответствии, наравне, вровень с чем aj.

e) Soutěžení, srovnávání:

Srov. soutěžit, závodit, soupeřit, utkat se, měřit se, srovnávat se s kým — состязаться, соревноваться, соперничать, биться, мериться силами, сравниваться с кем; srovnat, porovnat co s čím — сопоставить, сравнить, мерить, сличить что с чем aj.

f) Spor, hádku, nepřátelství:

Srov. přít se, polemizovat, soudit se, hádat se, vypořádat se s kým — спорить, полемизировать, судиться, ссориться, браниться, ругаться, расправиться с кем; prát se, rvát se, zápasit, bít se, bojovat, válčit s kým — драться, биться, бороться, сражаться, воевать, вести войну с кем aj. Avšak! zatočit s kým — взять в оборот кого.

g) Usilovnou činnost tělesnou či duševní:

Srov. namáhat se, piplat se, hrát si, tahat se, trápit se, mořit se s čím — напрягаться, возиться, копаться, перемониться, мучиться с чем; zacházet, nakládat, jednat, umět to s kým, s čím — обращаться, обходиться, поступать с кем, с чем; pracovat, poradit si, seznámit se s čím — работать, справиться, освоиться с чем; spěchat, váhat, počkat, opozdit se s čím — торопиться, спешить, медлить, подождать, запоздать с чем apod. Avšak! porovnávat se s кем — dohonit koho; spokojit se s čím — удовлетвориться, довольствоваться чем; tajit se s čím — скрывать что aj.

II. Předložky s /se/ a c /co/ s genitivem jména

Genitivní předložkové pády jsou daleko méně frekventované než instrumentálové. V ruštině tvoří dle naší frekvenční tabulky asi 21,1 % celkového výskytu předložky c /co/, v češtině však pouze 1,1 %. Česká předložka s /se/ s genitivem jména se užívá pouze při označení místního směřování děje s povrchu pryč, popř. po povrchu nebo s povrchu dolů, a to jen ve významu konkrétním, nepřeneseném. Ve všech ostatních významech ruské předložky c /co/ s genitivem jména — místního a časového východiska, příčiny, ojedinele též způsobu, zřetele, podmínky a předmětu — je v češtině jiná předložka nebo prostý pád.

1. Určení místa

Shodně v obou jazycích se předložky s /se/ a c /co/ spojují s genitivem názvů míst, hmotných předmětů s povrchem nebo částí těla a znamenají směřování děje s povrchu pryč, popř. po povrchu nebo s povrchu dolů. Tyto předložkové pády následují zpravidla po slovesech pohybu, velmi často s předponou s/е/- nebo c/o/-. Srov. /sestoupit/ s kopce, se stěchy — /спуститься/ с горы, с крыши; /slézt/ se stromu, s koně — /слезть/ с дерева, с коня, с лошади; /spadnout/ se schodů, s žebříku — /упасть/ с лестницы; /seskočit/ se stolu, se židle — /соскочить, спрыгнуть/ со стола, со стула; /sejmout co/ s hlavy, s ramen, se zad — /снять что-н./ с головы, с плеч, со спины apod.

V přeneseném významu se užívá jen ruská předložka c /co/, kdežto v češtině je jiná vazba. Srov. např.: С глаз долой! — Jdi mi z očí! С плеч /рук/ долой. — Už to máme z krku apod.

Ve významu místního východiska se předložka c /co/ spojuje dále s genitivem jmen označujících nějaké místo, dále prostředí, sféru činnosti nebo instituci aj. avšak jen těch jmen, u nichž se ve významu směřování na otázku *kam?* nebo polohy na otázku *kde?* užívá antonymické předložky *na* /s akusativem nebo lokálem/. V češtině tu bývá zpravidla předložka z /ze/. Srov. /вернуться/ с поля, с площади, с востока, с Украины, с Кавказа, с Камчатки — /vrátit se/ z pole, z náměstí, z východu, z Ukrajiny, z Kavkazu, z Kamčatky; /прийти/ с мороза, со света, с высоты 5 м — /přijít/ z mrazu, ze světla, z výšky 5 m; /возвращаться/ с работы, с охоты, с завода, с почти — /vracet se/ z práce, z lovu, ze závodu, z pošty. Je-li však u těchto jmen přívlastek, bývá zde předložka *из* s genitivem. Srov. /вернуться/ с дороги — из длительной дороги; /приехать/ с Кавказа, с Урала — из высокого Кавказа, из горного Урала; /прибыть/ с Сахалина, с Камчатки — из дальнего Сахалина, из далекой Камчатки apod.⁴⁾ Předložka c /co/ je i v ustálených spojeních ve významu přeneseném: с позиции /силы/ — z pozice /síly/; с точки зрения чего — z hlediska čeho; с моей стороны — z mého hlediska; с птичьего полета — z ptáčích perspektivu; вид с боку — pohled z boku apod. Srov. též různá frazeologická spojení se slovesy *снять*, *сойти* aj.: *снять* кого с работы /с поста/ — zbavit koho práce /místa/; *снять* с якоря — zvednout kotvu; *снять* с учета — odhlásit se; *сойти* с рельсов — vykolejit se; *сойти* /свернуть/ с дороги — sejít z cesty; *сойти* с ума — zbláznit se apod.

⁴⁾ Srov. В. С. Бондаренко, *Предлоги в современном русском языке*, Москва 1961, с. 26.

2. Určení času

V tomto určení se vyskytuje jen ruská předložka *c* /*co*/. V češtině jsou genitivní předložkové pády ojedinělé a zastaralé. Srov. hodina s půlnoci, s poledne (= po půlnoci, po poledni); některý den s neděle (= po neděli/ apod. Předložka *c* /*co*/ se spojuje s genitivem jmen označujících části dne, dny v týdnu, měsíce, roční období a jiné časové úseky. Po slovesech nedokonavých vyjadřují tyto předložkové pády časové východisko slovesného děje /na otázku „od kdy?“, po slovesech dokonavých dobu vykonání tohoto děje /na otázku „kdy?“. V češtině zde zpravidla bývá předložka *od* s genitivem, řidčeji jiný výraz. Srov. /работать/ с утра, с понедельника, с января, с весны — /присоват/ od rána, od pondělí, od ledna, od jara; /учиться/ с семи лет, с 1966 года, /učit se/ od sedmi let, od r. 1966; /любить/ с детства, с того времени, с этой поры, со школьной скамьи — /мít rád/ od dětství, od té doby, od školních lavic; /уехать/ с рассвета, с ночи — /odjet/ za svítání, v noci; /полюбить/ с детства, с первой встречи — /zamilovat se/ v dětství, při prvním setkání; /в ночь/ со среды на четверг — /v noci/ ze středy na čtvrtek apod.

Poznámka: Ustálená spojení typu с часу на час, со дня на день, с минуты на минуту překládáme do češtiny bezpředložkovou vazbou: každou hodinu, každý den, každou minutu.

3. Určení příčiny

Také v tomto určení se užívají jen ruské předložkové pády. V češtině jim většinou odpovídají vazby genitivu s předložkou *z* /*ze*/, řidčeji *od*, nebo prostý instrumentál. Předložka *c* /*co*/ se v tomto významu spojuje s genitivem čtyř skupin abstraktních jmen:

a) Názvů citů a duševních stavů: /пить/ с горя, с печали, с тоски — /pít/ ze žalu, ze smutku, ze stesku; /сделать что-н./ с досады, со злости, со скуки, со стыда, со страху — /udělat co/ ze zlosti, z nudy, ze studu, ze strachu; /плакать/ с радости, с жалости, с отчаяния — /plakat/ radostí, lítostí, ze zklamání aj.

b) Názvů fyzických stavů: /устать/ с бессоницы — /unavit se/ nespavostí; /умереть/ с голоду — /umřít/ z hladu /hladem/; /голова болит/ с перепоя, с похмелья, с усталости — /hlava bolí/ z opilosti, z kocoviny, z únavy aj.

c) Názvů přírodních jevů: /покраснеть/ с мороза, со стужи, с жары — /zčervenat/ od mrazu /mrazem/, od velké zimy /velkou zimou/, od žáru /žáрем/ aj.

d) Názvů tělesné a jiné namáhavé činnosti: /устать/ с дороги, с игры, с катания, с беганья — /unavit se/ cestou, hrou, projížďkou, běháním apod.

4. Jiná příslovečná určení

Ve všech ostatních adverbialních určeních — způsobovém, zřetelovém a podmínkovém — je předložka *c* /*co*/ s genitivem jména neproduktivní. Tyto předložkové pády tvoří vlastně ustálená spojení, jež se do češtiny překládají různě. Jde o tyto významy:

a) Způsobový: /ударить/ со всей силы, с размаху — /udeřit/ vší silou; /продавать/ с рук, с молотка — /prodávat/ pokoutně, v dražbě; /одеваться/

s иглочки — /oblékat se/ jak ze škatulky; /бежать/ со всех ног — /utíkat/ со поху stačí; /взять город/ с бою — /dobýt města/ útokem; /петь/ с нот — /zpívat/ z not; /написать/ с прописной буквы — /napsat/ velkými písmeny; /рисовать/ с натуры — /kreslit/ podle přírody aj.

b) Zřetelový: /достаточно, довольно, будет, хватит/ с меня, с него, с нас — /stačí/ mně, jím, nám; /хорош/ с виду — /pěkný/ na pohled aj.

c) Podmínkový: /ехать куда-н./ с разрешения, с позволения, с одобрения, с согласия кого — /jet někam/ s dovolením, se schválením, se souhlasem koho.

5. Vazby předmětové

S genitivem jména se v platnosti předmětové spojuje jen ruská předložka *c* /co/. Je tomu tak u sloves s obecným významem „začít“, „brát“, „získat“ aj. Srov. начать/ся/, начинать/ся/ с кого, с чего — začít, začínat kým, čím; брать, требовать, взять, получить, выиграть что с кого — brát, vzít, získat, vyhrát co od koho apod. Naskýtá se tu i možnost adverbialního pojetí, a to původu a původce. Genitivní rekcí mají i frazeologická spojení se slovesy взять /brat/ a снять /sнимать/. Srov. взять пример с кого — vzít si příklad z koho; взять слово /клятву/ с кого — zavázat si koho slovem /přisahou/; снять ответственность /обвинение/ с кого — sejmout odpovědnost /obvinění/ z koho; снять взыскание с кого — prominout trest komu; снять мерку с кого vzít míru komu apod. Tuto rekcí mají též některá izolovaná slovesa, např.: писать что с чего — kreslit co podle čeho; списать что с чего — opsat co z čeho; смениться с чего — dát se vystřídat v čem; взыскать, спросить с кого, /за что/ — potrestat, učinit odpovědným koho /zač/; ходить с чего — táhnout čím /v kartách, v šachu/ apod.

III. Předložky s /se/ a c /co/ s akusativem jména

Základním významem obou předložek s akusativem jména je určení přibližné ekvivalentnosti, a to místní, časové a měrové. V tomto významu se dnes užívají jen ruské předložkové pády, neboť současná spisovná čeština zná jen ojedinělá ustálená spojení, např. být s to /= $\equiv$ být schopen, moci/, kdo s koho /= $\equiv$ kdo zvítězí/.⁵⁾ Srov. /пройти/ с километр, с версту, с полпути — /ujít/ asi kilometr, asi verstu, asi půl cesty; /прожить там/ с неделю, с месяц, с год — /prožít tam/ asi týden, asi měsíc, asi rok; /молчать/ с минутой, с час — /mlčet/ asi minutu, asi hodinu; /величиной/ с яблоко, с орех, с дом — /velký/ jako jablko, jako ořech, jako dům; мальчик с пальчик — Paleček; ростом с меня — velký jako já.

K СЕМАНТИЧЕСКОМУ СОПОСТАВЛЕНИЮ ПРЕДЛОГОВ S (SE) И С (CO)

Предлоги *s* /se/ и *c* /co/ принадлежат к наиболее употребительным предлогам обоих языков. В их употреблении встречаются как сходства, так и расхождения; последних, однако, значительно меньше. Наибольшее количество сходств имеется в сочетаниях

⁵⁾ Hojnější doklady jsou však ve starším jazyce a v nářečích: *s hodinku setrval* (Mrštík); *se tři dni orat* (Herben); *lépe mít s hrst moci nežli práva s pytel* (přísloví); *zůstat s pět dní, se dva dni* (nářečí) apod. Viz *Slovník spisovného jazyka českého III*, s. 241.

этих предлогов с творительным падежом имени, где они выражают обстоятельственные и объектные отношения социативности, совместности, соучастия в действии или состоянии. В обоих языках эти предложные сочетания являются наиболее частыми (*s /se/* — 98,2 % и *c /co/* — 77,6 % по нашей таблице частотности). В гораздо менее частых сочетаниях с родительным падежом (*s /se/* — 1,1 % и *c /co/* — 21,1 %) оба предлога одинаково употребляются только при обозначении движения с поверхности долой. В остальных значениях предлога *c /co/* с родительным падежом — исходного пункта или момента, причины, образа действия, объекта — имеется в чешском языке или иной предлог (чаще всего *z /ze/*) или беспредложный падеж. В единичных сочетаниях с винительным падежом имени фактически употребляется только предлог *c /co/*, обозначая приближительное уподобление. В чешском языке подобные конструкции считаются устарелыми.